

ДЖЕРЕЛА ТА ДОНОРИ

РЯБЧУН ВІКТОР КУЗЬМОВИЧ

(до 60-річчя від дня народження)

12 серпня 2012 р. виповнилося 60 років відомому вченому - селекціонеру, генетику, організатору і керівнику Національного банку генетичних ресурсів рослин України Віктору Кузьмичу Рябчуну.

В. К. Рябчун народився у селі Петрівське Таращанського району Київської області. У 1974 р. закінчив агрономічний факультет Уманського сільськогосподарського інституту, одержавши кваліфікацію учений агроном. Трудову діяльність розпочав на посаді старшого агронома в колгоспі "Шлях до комунізму" Добровеличківського р-ну Кіровоградської обл. З 1975 р. почав працювати в Українському інституті рослинництва, селекції та генетики ім. В. Я. Юр'єва (нині Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН) на посадах молодшого, старшого наукового співробітника відділу тритикале. Під керівництвом видатного вченого, одного з основоположників селекції і культивування тритикале у кол. СРСР професора Андрія Фроловича Шулиндіна виконав і у 1986 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата біологічних наук за темою «Створення ярих тритикале методом складної міжродової гібридизації».

Під керівництвом В. К. Рябчуна і за його безпосередньої участі встановлені закономірності формування нових тритикале при складних міжродових схрещуваннях, відпрацьовані методи створення вихідного матеріалу для селекції ярих тритикале. Він є піонером селекції в Україні і на теренах СНД сортів ярого тритикале. Створені ним і занесені до Державного реєстру 15 сортів цієї культури: Аїст харківський, Жайворонок харківський, Хлібодар харківський, Соловей харківський, Коровай харківський, Легінь харківський, Оберіг харківський, Харків Авіас, Сонцедар Харківський та ін. з високим рівнем урожайності та генетичної захищеності від біотичних та абіотичних чинників середовища зробили яре тритикале найбільш урожайною серед ярих зернових культур, яка за хлібопекарськими властивостями є близькою до пшениці. Ці сорти набули поширення у Російській Федерації, Казахстані. Він є також співавтором 4 сортів озимого тритикале, сортів озимої пшениці м'якої та твердої, квасолі, кондитерського соняшнику. Протягом 1989-1992 рр. В. К. Рябчун очолював створену за його активної участі науково-виробничу систему "Тритикале". Він веде активну роботу з впровадження наукових інновацій.

З 1992 р. В.К. Рябчун є керівником Програми наукових досліджень «Генетичні ресурси рослин» за якою організує і здійснює формування та ведення Національного банку генетичних ресурсів рослин України. Він розробив і впровадив концепцію і методологію Національного генбанку рослин, очолив відділ рослинних ресурсів Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва, реорганізований у 1993 р. у Національний центр генетичних ресурсів рослин України (НЦГРРУ); був призначений заступником директора з наукової роботи з генетичними ресурсами рослин. Під керівництвом В. К. Рябчуна та за його безпосередньої участі створено Систему генетичних ресурсів рослин України у складі 34 селекційних і наукових установ; сформовано Національний генбанк рослин України обсягом біля 140 тис. зразків, що належать до 1202 культурних і споріднених диких видів рослин. Генбанк набув статусу національного наукового надбання і входить до першої десятки генбанків світу. У рамках цієї роботи, разом із організованим ним колективом НЦГРРУ, В. К. Рябчун веде постійне збагачення Національного генбанку новими зразками генофонду – джерелами та донорами цінних господарських і біологічних ознак; розробив і впровадив інформаційну систему "Генофонд рослин", що дозволило

ДЖЕРЕЛА ТА ДОНОРИ

прискорити доступ до зразків генофонду рослин. За його керівництва та участі створено Національне сховище насіння зразків генофонду рослин, у якому, відповідно до міжнародних стандартів, здійснюється довготривале зберігання насіння 60 тис зразків генбанку.

В. К. Рябчуном виділено основні типи і складові елементи колекцій генетичних ресурсів рослин; розроблено паспорти базових, ознакових, генетичних та навчальних колекцій, систему оцінки їх генетичного різноманіття. На цій науковій основі сформовано шість базових колекцій: пшениці м'якої та твердої, проса, сої гороху, нуту, соняшнику; серцевинну колекцію пшениці твердої; 11 ознакових колекцій: пшениці, тритикале, ячменю, кукурудзи, гороху та ін.; 4 навчальні колекції. Організовано реєстрацію колекцій в Україні за дорученням Національної академії аграрних наук України. Розроблено 4 класифікатори польових культур та Методики вивчення зразків та формування колекцій. Створені під керівництвом і за участі В.К. Рябчуна колекції, виділені зразки та донори цінних ознак впроваджено в наукові, селекційні та навчальні програми України. За їх участі створено біля 200 сортів с.-г. культур, з них у 22 він є співавтором.

За ініціативи та активної участі В.К. Рябчуна налагоджено міжнародне співробітництво з генетичних ресурсів рослин з Організацією з продовольства та сільського господарства ООН (ФАО), міжнародною організацією "Bioversity International" (Італія), Міжнародним центром покращення кукурудзи та пшениці (CIMMYT, Мексика), Міжнародним центром сільськогосподарських досліджень в аридній зоні (ICARDA, Сирія), Всесвітнім Трастом з різноманіття культур (Італія), з генбанками 35 країн світу. В.К. Рябчун є офіційним представником України в Комісії ФАО ООН з генетичних ресурсів рослин, членом Керівного комітету Європейської кооперативної програми з генетичних ресурсів рослин.

В.К.Рябчун є автором понад 170 опублікованих наукових праць, з них 3 монографії, 8 навчальних посібників, 4 класифікатори, 8 каталогів, 95 статей, двох Національних стандартів України; одержав 25 патентів і 20 авторських свідоцтв.

Творчу діяльність В.К. Рябчун поєднує з педагогічною та видавницькою. Під його науковим керівництвом захищено 4 кандидатські дисертації; 5 здобувачів наукового ступеня готують роботи до захисту. В.К. Рябчун був ініціатором і головним розробником навчальної програми з вузівського курсу «Генетичні ресурси рослин», який викладається у вузах України. Він є організатором видання і заступником головного редактора фахового журналу «Генетичні ресурси рослин», членом редколегії Міжвідомчого наукового збірника «Селекція і насінництво».

Досягнення В.К. Рябчуна у науковій, організаційній та виробничій діяльності відзначені медалями ВДНГ ССРСР та України, Почесною Відзнакою УААН, Почесними грамотами Міністерства аграрної політики та продовольства України, Кабінету Міністрів України та ін.

Колектив Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва та НЦГРРУ, редакція журналу «Генетичні ресурси рослин» широко вітають Віктора Кузьмича Рябчуна з славним ювілеєм і бажають йому міцного здоров'я, благополуччя, творчої наснаги, нових великих успіхів у плідній багатогранній праці.

Л.Н. Кобизєва
Заступник директора з наукової роботи,
завідувач лабораторії генетичних ресурсів
зернобобових культур

Н.В. Кузьмишина
Завідувач лабораторії інтродукції
та зберігання генетичних ресурсів рослин